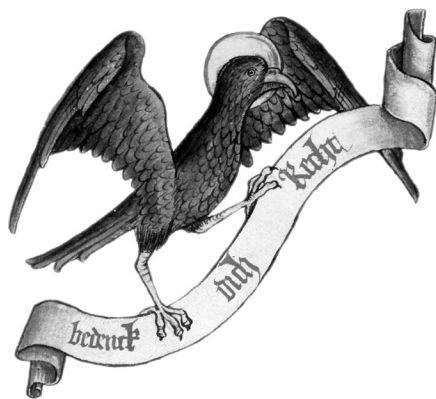

Særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 50
2011

With summaries

KØBENHAVN 2011
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på papiromslaget se s. 169.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik III's bibliotek

Om titelvignetten se s. 178.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion: John T. Lauridsen
med tak til Ivan Boserup

Redaktionsråd:
Ivan Boserup, Grethe Jacobsen, Else Marie Kofod,
Erland Kolding Nielsen, Anne Ørbæk Jensen,
Stig T. Rasmussen, Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Papir: Lesebo Design Smooth Ivory 115 gr.
Dette papir overholder de i ISO 9706:1994
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob Kyril Meile
Nodesats: Niels Bo Foltmann
Tryk og indbinding: SpecialTrykkeriet, Viborg

ISSN 0060-9896
ISBN 978-87-7023-085-8

JOHANNES PEDERSEN,
Encyclopaedia of Islam og den muslimske verden

AF

JØRGEN BÆK SIMONSEN

Johannes Pedersen (1883–1977) er en af dansk orientalistiks helt centrale personligheder, der gennem sit lange og produktive virke skrev værker, der fik stor betydning for studiet af islam. Hans disputats fra 1912 med titlen *Den semitiske Ed og beslægtede Begreber samt Edens Stilling i Islam*¹ kom i 1914 i en udvidet tysk udgave, der gjorde det muligt for den europæiske orientalistik at drage nytte af hans banebrydende arbejde.² I 1920 udkom de første to bind af hans hovedværk om det gamle Israel med titlen *Israel I–II. Sjæleliv og Samfundsliv*³, der blev afsluttet i 1934 med udgivelsen af endnu to bind med titlen *Israel III–IV. Helighed og Guddommelighed*.⁴ I 1922 skrev han *Al-Azhar. Et Muhammedansk Universitet*,⁵ i 1928 udkom *Islams Kultur*⁶ og i 1946 *Den arabiske Bog*,⁷ der i 1984 kom i en engelsk oversættelse.⁸ Robert Hillenbrand skriver i sin introduktion til den engelske udgave: “The long-overdue publication of *The Arabic Book* in an English translation is matter for celebration. The work was written before its time and has yet to be superseded”⁹ – en vurdering der synes bekræftet af en arabisk oversættelse, der

¹ Forlagt af V. Pios Boghandel (Povl Branner).

² *Der Eid bei den Semiten in seinem Verhältnis zu verwandten Erscheinungen sowie die Stellung des Eides im Islam*, Strassburg 1914.

³ Nye og reviderede udgaver kom i 1934, 1958 og 1972, og en engelsk oversættelse kom i 1926, 1946 og 1959).

⁴ Ny revideret udgave udkom i 1960 og en engelsk oversættelse blev udgivet i 1940 og igen i 1959).

⁵ *Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning* Nr. 124, V. Pios Boghandel – Povl Branner. Den blev genudgivet af Forlaget Vandkunsten i 2006.

⁶ Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

⁷ Udgivet af *Forening for Boghaandværk* med Tilskud fra Ny Carlsbergfondet på Fischers Forlag, København.

⁸ *The Arabic Book*, Princeton 1984, translated by Geoffrey French, edited with an introduction by Robert Hillenbrand.

⁹ Introduction p. xi.

udkom i Damaskus i 1989. Johannes Pedersen var ikke involveret i planlægningen af den første udgave af *Encyclopedia of Islam* (herefter EI), der kom i en engelsk, en tysk og en fransk udgave men bidrog bl.a. med en artikel om moskeen,¹⁰ der er blevet en klassiker, og som øser af den viden om det islamiske universitet, han sikrede sig ved et længere studieophold i Cairo i 1920–21.

Nærværende artikel er en undersøgelse af et møde afviklet med Pedersen som vært i *Videnskabernes Selskab* 26. og 27. september 1955 baseret på breve, mødereferater og andet trykt materiale, der findes i Johannes Pedersens efterladte papirer i Håndskriftsamlingen på Det Kongelige Bibliotek i København.¹¹ Mødet er interessant, fordi initiativtagerne til en ny udgave af EI for første gang mødte kritik fra kredse i den muslimske verden.

Udgivelsen af Edward Saids *Orientalism*¹² formulerede skarpt den idé, der allerede tidligt i 1970'erne var slået igennem hos flere yngre forskere, der mente at kunne dokumentere en tæt forbindelse mellem orientalske studier på den ene side, og den europæiske kolonialisme på den anden.¹³ Saids bog, og den debat den udløste, blev skelsættende med dens fokus på repræsentationen af *den anden*, der står centralt i det forskningsfelt, der benævnes kulturelle studier, men som ret beset har en lang tradition i antropologien og vel også i litteraturhistorien. Den kritik muslimer i august 1955 formulerede og stillede til den gruppe europæiske orientaler, der forestod udgivelsen af en ny udgave af EI kan derfor opfattes som en stille ouverture til den senere orientalisme-debat.

Men sammenhængen er mere speget end som så. Tyske orientaler med tilknytning til DMG, *Deutsche Morgenländische Gesellschaft* etableret helt tilbage i 1845 følte sig tydeligvis tilsidesat i det arbejde, europæiske orientaler havde sat i gang i 1949 for at sikre en ny udgave af EI. Henvendelser fra DMG om større tysk deltagelse i det redaktionelle arbejde

¹⁰ *Enzyklopädie des Islams*, Band III, 1936, pp. 372–435.

¹¹ KB håndskrifter, Acc. 1974/96. Papirerne er med stor grundighed blevet ordnet af mag.art. Bo Alkjær jf. hans "Forskning og kammeratskab. Johannes Pedersen og religionshistorikerne", trykt i Tim Jensen & Mikael Rothstein (red.): *Den sammenklappede tid. Festskrift til Jørgen Podemann Sørensen*, 2011 (under udgivelse). Pedersens arkiv vil i sin helhed blive gjort til genstand for nærmere analyse i forbindelse med udarbejdelsen af en planlagt biografi om Johannes Pedersen.

¹² New York: Pantheon 1978.

¹³ Jf. Timothy Mitchell: *The Middle East in the Past and Future of Social Science*, Berkeley 2003.

var blevet forelagt redaktionen så tidligt som i 1953, men tilsyneladende uden de ønskede resultater, og det synes at have foranlediget et forsøg på en regelret mobilisering af muslimske kredse mod EI med en indtrængende opfordring til at fremsende protester forud for det møde, der skulle afholdes i København i slutningen af september 1955.

Encyclopaedia of Islam og europæisk orientalistik

I et *Prospectus* udgivet af forlaget Brill i Leiden i 1953 orienteres interesserede mere detaljeret om en beslutning, der efter forudgående drøftelser var blevet taget på *XXI International Congress of Orientalists* afviklet i Paris i juli 1948. Med henvisning til at *Encyclopaedia of Islam*, som var udkommet i årene fra 1900, hvor første hefte blev udgivet, og afsluttet med bind IV i 1934 suppleret med et *Ergänzungsband* i 1938¹⁴, ikke længere var tilgængeligt på bogmarkedet, var det på kongressen blevet besluttet, at tiden var inde for en ny udgave af det anerkendte og hyppigt benyttede opslagsværk.¹⁵ Det forklares i pjecen, at den nye udgave ville følge "The general plan of the first edition", men som en konsekvens af tidens gang skulle der gives "more space ... to economic and social topics and to artistic production". *Royal Netherlands Academy of Sciences* påtog sig at forestå de indledende organisatoriske forberedelser i samarbejde med *The International Union of Academies*, og udgivelsen skulle forestås af forlaget Brill i Leiden. I prospektet fra 1953 forklares det, at "The new edition of *The Encyclopaedia of Islam* will require several years for its completion, and it is hoped to maintain a regular issue of six fasciculi of 64 pages each in each year. The whole work will form five volumes of about 1.280 pages each, of the same size and presentation as those of the first edition". Det skulle dog snart vise sig at være et noget optimistisk udspil. Med tiden antog værket langt større dimensioner end først planlagt og kom til at omfatte 11 bind af indbyrdes varierende omfang. Første bind blev udgivet i 1960 og sidste bind udkom i 2002.

I Johannes Pedersens efterladte papirer findes en kladde til en rapport, som han forelagde *Videnskabernes Selskab* den 4. december 1953. Det forklares her, at Pedersen som delegeret for Selskabet havde deltaget

¹⁴ Der anføres i litteraturen forskellige årstal for, hvornår førsteudgaven udkom. De i denne artikel anførte årstal er hentet fra trykt materiale fra forlaget Brill i Leiden, der forestod udgivelsen af både første og anden udgave af værket.

¹⁵ Se E.I. (2) bind VI (1986), side 908ff. om forberedelserne til udgivelsen af første udgave af EI (E. van Donzel).

i et møde i Leiden 5.–7. april 1949,¹⁶ hvor principperne for en ny udgave af EI blev drøftet, og Pedersen fortsætter:

“Der bestemtes ved denne Konference, at der skulle udkomme to Udgaver samtidig, en engelsk og en fransk, med 3 Redaktører; Gibb i Oxford, Levi-Provencal i Paris og Kramers i Leiden, hvor Hovedbureauet skulle være, idet Værket skulle trykkes og udgives af Firmaet *Brill* i Leiden under det hollandske Akademis Auspicer. Medens de nævnte Redaktører udgjorde en *Comité de Redaction* skulle de ved Konferencen tilstedeværende Repræsentanter for England, Frankrig, Holland, Italien, Spanien, Sverige og Danmark danne en *Comité de Direction*, der skulle mødes hvert andet Aar for at tage Stilling til de Problemer, som efterhaanden rejste sig. På et møde i Paris 21. maj 1951 var denne *Comité* blevet udvidet med en Repræsentant for *American Council of Learned Societies*; det besluttedes yderligere at optage et Medlem for Tyskland samt Direktøren for Firmaet Brill, Professor Posthumus. Endvidere valgte man som associerede Medlemmer Repræsentanter for 10 muslimske lande. Arbejdet på Værket var begyndt i November 1950. Man diskuterede Værkets Emner og deres Fordeling paa Grundlag af en rapport fra Redaktionskomiteen, Spørgsmål om Transskription o.lign. samt Budgettet. Fra Dansk Side har man efter dette Møde fra Rask-Ørsted Fondet faaet en Bevilling til Foretaget på 2000 kr. i 3 Aar.¹⁷ Det besluttedes at søge at faa Værket ind under Unesco gennem *Union Académique Internationale*. Planerne for Værket blev billiget på den 22. Internationale Orientalistkongres September 1951. Det næste møde i *Comité de Direction* blev holdt i Madrid 24–25 Sept. 1953. I Mellemtiden havde Redaktionskomiteen lidt et alvorligt Tab ved Prof. Kramers pludselige Død. Arbejdet var fortsat i Oxford og Paris med midlertidig Hjælp af Prof. Berg i Leiden. En Plan for Fremtidens Arbejde fremsat af Redaktionskomiteen blev billiget, og Prof. Schacht, som i Aar 1954 skal tiltræde Kramers' Professorat i Leiden, vil indtræde i Redaktionen. Der blev forelagt to provisoriske Hefter med Artikler, 60 pp i engelsk Form og 64 pp i fransk. Der findes flere orientalske Medarbejdere som Forfattere. Et Forslag fra *Deutsche Morgenländische Gesellschaft* om en Udgave med blandede Sprog vandt ikke Tilslutning paa Grund af redaktionelle og finansielle Vanskeligheder. Der forelaa endnu intet Svar fra Unesco,

¹⁶ På dette møde deltog orientaler fra England, Holland, Frankrig, Italien, Spanien, Sverige og Danmark. Mødet konstituerede den redaktionelle organisation, der kom til at forestå udgivelsen af EI2.

¹⁷ Det fremgår af Pedersens efterladte papirer, at han igen i 1959 ansøgte Ørsted Fondet om støtte, og der blev bevilget 2.000 kr. for årene 1959, 1960 og 1961.

der først ville høre de enkelte Akademiets Stilling. Hvis et Spørgsmaal herom forelægges vort Selskab [*Videnskabernes Selskab*, JBS], vil jeg gerne anbefale at det støttes. Næste møde skal holdes i København i 1955.”

De ti lærde fra den muslimske verden, der på mødet i Paris 1951 blev udpeget som associerede medlemmer, næves ikke ved navn i Pedersens rapport til Selskabet, men vi kan af Brills *Prospectus* se, at følgende var blevet udpeget: Adnan Adivar (Tyrkiet), A.A.A. Fyze (Indien), H.A. Abdul Wahab (Tunesien), Hasan Taghizade (Iran), Husain Djajadiningrat (Indonesien), Ibrahim Madkour (Egypten), Khalil Mardam Bey (Syrien), Muhammad Shafi (Pakistan), Naji al-Asil (Irak) og E. Tyan (Libanon), der kollektivt betegnes som “representative scholars of the Eastern countries”.

Ordføreren (Geschäftsführer) for *Deutsche Morgenländische Gesellschaft* Dr. Hans R. Roemer, der også var direktør for *Akademie der Wissenschaften und der Literatur* og privatdocent ved *Johannes-Gutenberg Universitetet* i Mainz skriver i et brev til Pedersen dateret 25. august 1953, at professor Gibb på 12. *Deutschen Orientalistentages* i Bonn året før havde orienteret tyske kolleger om det igangværende arbejde med udgivelsen af en nye udgave af EI, og det havde foranlediget en diskussion om en mulig tysk udgave. Orientalistdagen havde ingen institutionelle beføjelser, og derfor blev det besluttet, at et medlemsmøde i DMG berammet til 2. august 1953 skulle tage sagen op til nærmere drøftelse. Efter indstilling fra ledelsen af DMG blev det på det møde besluttet, at Selskabet skulle anmode redaktionen af den nye udgave af EI at forestå en såkaldt polyglot-udgave, hvor de enkelte artikler blev trykt på det (europæiske) sprog, de var blevet skrevet på. Forslaget blev begrundet som følger:

“Die Mitgliederversammlung schliesst sich bei drei Gegenstimmen und zwei Enthaltungen der vom Vorstand vorgetragenen Meinung an, dass es wünschenswert sei, neben der französischen und englischen Ausgabe der EI eine solche herzustellen, in der die Artikel in der Originalsprache erscheinen. Es würden durch eine derartige Ausgabe die zahlreichen Missverständnisse und Unklarheiten, die sich durch die Notwendigkeit der Übersetzung erfahrungsgemäss einstellen, vermieden werden, anderseits würden auch die Interessen der deutschen Orientalisten, die in ihrer eigenen Sprache zu publizieren wünschen, gewahrt werden. Die Mitgliederversammlung beauftragt den Vorstand, zur Verwirklichung dieses Vorschlages die notwendigen Schritte zu tun.”

Denne beslutning havde Dr. Roemer allerede meddelt professor Gibb i et brev dateret 10. august 1953, som Pedersen modtager en kopi af

til orientering. Af brevet til Gibb kan vi se, at tysk orientalistik endnu ikke var kommet sig efter afslutningen af Den Anden Verdenskrig, hvor to nye tyske stater så dagens lys med etableringen af henholdsvis Forbundsrepublikken Tyskland og DDR i 1949. Det må være årsagen til, at der ikke til mødet i Leiden i 1949 var blevet inviteret en repræsentant for Tyskland. I brevet til Gibb skriver Roemer:

“Die deutschen Islamforscher befinden sich hinsichtlich der Neuauflage in einer schwierigen Situation, als sie lange Zeit von den bestehenden Plänen keine ausreichende Kenntnis besaßen. Der Hauptgrund für diesen Missstand dürfte wohl darin liegen, dass die ersten Beratungen über die geplante Neuauflage zu einer Zeit stattfanden, in der die deutsche Orientalistik nicht über eine organisatorische Vertretung verfügte. Die Situation hat sich erst durch Ihren Bonner Vertrag geändert. Daraus und aus der Tatsache, dass einige deutsche Fachleute inzwischen persönlich aufgefordert worden sind, sich an der Neuauflage zu beteiligen, haben wir ersehen, dass unsere Mitarbeit erwünscht ist, was zu den Erörterungen geführt hat, deren Ergebnis der oben mitgeteilte Beschluss ist.”

DMGs ønske om en polyglot-udgave blev principielt afvist på det møde *Comité de Direction* afviklede i Madrid den 24. og 25. september 1953.

Der var således mørke skyer under opsejling i det orientalistiske miljø i Europa, og det tyske DMG mente sig tydeligvis tilsidesat i det internationale samarbejde, der siden 1949 havde forestået bestræbelserne på at udarbejde en revideret og udvidet udgave af EI.

Få dage før mødet i København (den 21. september 1955) havde den tyske ambassadør i London Hans von Herwarth stilet et brev til Johannes Pedersen, hvor han henviser til en samtale, han havde haft med professor Paul Kahle, der var ansat på universitet i Oxford. Kahle var som følge af Krystalnatten i 1938 gået i frivillig eksil i England og var en stærk kritiker af det nationalsocialistiske Tyskland.¹⁸ Kahle havde i samtalen med Herwarth gjort gældende “dass die Zeit gekommen sei, das bestehende Redaktionskomitee für die so wichtige Enzyklopädie um ein deutsches Mitglied zu vermehren” og havde foreslået professor Berthold Spuler fra universitetet i Hamburg som en mulighed. På den baggrund anmoder den tyske ambassadør Pedersen “über diesen Punkt Ihre Meinung zu hören. Falls Sie zu diesem Vorschlag positiv stehen,

¹⁸ Paul Kahle: *Bonn University in Pre-Nazi and Nazitimes (1923–1939). Experiences of a German Professor*, London: Privately Printed 1945.

wäre ich Ihnen dankbar, wenn Sie mich wissen liessen, wie ein solche Kandidatur für das Redaktionskomitee der *Encyclopaedia of Islam* gefördert werden könnte“. I samtalen havde Kahle overfor ambassadøren også fastholdt, “dass es an der Zeit sei, eine deutsche Ausgabe dieser Enzyklopädie herauszubringen“, og også i den forbindelse anmoder Herwarth Pedersen om at give sin mening til kende.

Pedersen var på det rene med, at henvendelsen kom fra en person, der ret beset intet mandat havde til at blande sig i arbejdet med den nye udgave af EI. Det kommer ganske klart og en smule spidst til udtryk i det svar, Pedersen sender ambassadøren dateret den 5. oktober 1955:

“In Beantwortung des Schreibens Ihrer Excellenz, das ich am 28. September empfang, kann ich Ihnen mitteilen, dass Die Deutsche Morgenländische Gesellschaft, welche als die offizielle Vertretung der deutschen Orientalisten zu betrachten ist, in einem Schreiben dem Wunsche eines grösseren Einflusses auf die Leitung der Enzyklopädie deutscherseits Ausdruck gegeben hat. Die Angelegenheit wurde in den am 26. und 27. September hier abgehaltenen Sitzungen behandelt, und ich hoffe, dass ein die Gesellschaft befriedigendes Resultat erzielt werden kann.”

Pedersen imødekommer således slet ikke ambassadørens ønsker, hverken om en personlig vurdering af Spuler eller om hvorledes Herwarth kan bidrage med støtte til en øget tysk repræsentation i redaktionen. Også ambassadørens anmodning til Pedersen om en stillingtagen til en tysk udgave af EI bliver afvist ved henvisning til, at et sådant spørgsmål må afklares mellem forlægger, redaktion og *Comité de Direction*, men medgiver “dass die finanzielle Frage dabei eine wesentliche Rolle spielen wird”. Pedersen fastholder i sit svar til ambassadøren, at det alene er DMG der som fagligt organ kan repræsentere tysk orientalistik.

Der var tydeligvis fra tysk side et pres på redaktionen af den nye EI for at øge den tyske deltagelse i redaktionsarbejdet. I et brev dateret 24. september 1955 fra “Der Erste Vorsitzende” Professor Dr. Ernst Waldschmidt til Johannes Pedersen gør denne opmærksom på, at DMG på et møde den 31. juli 1955 i Hamborg ved resolution havde givet til kende, at selskabet fandt det ønskeligt, om der blev valgt en tysk repræsentant til den egentlige redaktionskomité, den der i Pedersens referat til *Videnskabernes Selskab* af december 1953 betegnes som *Comité de Redaction*. I brevet til Pedersen foreslår Waldschmidt professor Berthold Spuler i Hamborg eller professor Werner Caskel i Köln. Selskabet havde helst set professor Gerhard Ritter i Frankfurt am Main som medlem, men han havde på grund af andre pligter frabedt sig opgaven. Brevet

fra DMG medgiver formelt, at det naturligvis er den siddende komité (*Comité de Direction*), der skal forestå valget af et muligt tysk medlem af den egentlige redaktion, men det afholder ikke Waldschmidt fra at fremkomme med to forslag – og vel at mærke i prioriteret rækkefølge. I sit brev beder Waldschmidt Pedersen om at fremlægge DMGs ønske på det forestående møde i København.

I sit svar dateret 28. december 1955 til professor Waldschmidt og DMG, skriver Pedersen:

“Sehr verehrter Herr Professor,

Ihre Schreiben vom Aug. d.J. [til Posthumus, Brills repræsentant i redaktionen] und vom 24. September d.J. [til Pedersen selv] wurden in der Sitzung des Comité de Direction de l'Encyclopédie de l'Islam vorgelegt. In derselben Sitzung wurde mitgeteilt, dass Herr Professor Littmann aus gesundheitlichen Gründen ausser Stande war, an dieser und künftigen Sitzungen des Komitees teilzunehmen. Das Komitee hat dann beschlossen, dem Unterzeichneten den Auftrag zu geben, in Übereinstimmung mit Herrn Littmann einen deutschen Gelehrten zu nennen, welcher mehr aktiv an der Arbeit des Komitees teilnehmen könnte. In derselben Sitzung wurde Herr Littmann zum Ehrenmitglied des Komitees ernannt.

Seitdem habe ich Gelegenheit gehabt, die Frage mit Herrn Littmann, und nachher mit den Herren Professoren Scheel und Roemer zu besprechen.

Nachdem so die ganze Lage mit den drei Herren mündlich besprochen worden ist, har [fejl i det maskinskrevne brev, der skulde have stået hat] das Komitee der Direktion der Enzyklopädie als Resultat dieser Verhandlungen Herrn Professor Paret, Tübingen, zum Mitglied des Komitees erwählt. Herrn Paret, der seine Zustimmung zu dieser Wahl gegeben hat, werde ich eine Kopie von diesem Schreiben übersenden.”

Littmann var blevet anmodet om at indtræde i *Comité de Direction* på et møde i Paris i 1951 og havde accepteret tilbuddet, men så tidligt som april 1955 havde han meddelt Pedersen, at han af helbredsmæssige grunde ikke så sig i stand til at deltage i det planlagte møde i København senere på året:

“Mir ist es leider wegen meiner Altersbeschwerden nicht möglich weitere Reisen zu unternehmen; da keine deutsche Ausgabe der EI erscheint, ist meine Anwesenheit bei der Sitzung auch nicht absolut notwendig. Mich hindern in letzter Zeit Schmerzen an den Füßen am Gehen; aber al-hamdu lillâh [anført med hånden på arabisk] ich kann

ruhig am Schreibtisch sitzen und arbeiten, wenn auch nicht so viele Stunden täglich wie früher.”

Det står derfor klart, at Pedersen på mødet i København havde fået mandat til at drøfte med Littmann personligt, hvem han forestillede sig skulle efterfølge ham som medlem af *Comité de Direction*, og muligheden kom for dagen, da Pedersen efter mødet i København gennemførte en rejse til Tyskland og Italien, hvor han drøftede udnævnelsen af et nyt tysk medlem af *Comité de Direction* først med Littmann selv i Tübingen og siden med den tidligere redaktør af ZDMG dr. M. Scheel såvel som den fungerende redaktør dr. Roemer. I et brev dateret 29. november 1955 til Lévi-Provencal (der udover at være med i den egentlige redaktionskomité også var medlem af *Comité de Direction*) fortæller Pedersen, at “M. Littmann était très content de la décision du Comité. Il préférerait M. Paret comme son successeur au lieu des deux savants nommés dans la lettre du 24. septembre adressée à moi par M. Waldschmidt, “Der erste Vorsitzende” de la “Deutsche Morgenländische Gesellschaft”, avec la remarque “Natürlich soll durch diese Namensnennungen die Wahl, die ja Aufgabe der bisherigen Mitglieder des Komitees ist, nicht präjudiziert werden”.

Om forhandlingerne med Scheel og Roemer i Mainz skriver Pedersen: “Ils approuvaient sans réserve la propositions de M. Littmann et m’assuraient que la notification de l’élection de M. Paret aura l’approbation générale de la Deutsche Morgenländische Gesellschaft” og anfører videre “Si l’on laisse à moi de répondre à la lettre de M. Waldschmidt je propose la rédaction suivante : 1) Le comité a nommé M. Littmann membre d’honneur. 2) Nachdem die ganze Lage mit den Herren Littmann, Scheel und Roemer mündlich besprochen worden ist, hat das Comité de Direction de l’Encyclopedie de l’Islam als Resultat dieser Verhandlungen Herrn Professor Paret zum Mitglied dieses Komitees erwählt”. Pedersen har med hånden anført, at han har sendt et kopi af brevet til Schacht samme dag.

Schacht skriver i et svar dateret 5. december 1955 til Pedersen:

“Paret me paraît, à moi aussi, un choix excellent pour prendre la place de Littmann. Le Comité vous ayant confié la désignation du nouveau membre, en tenant compte des recommandations de M. Littmann, il ne me paraît pas strictement nécessaire que vous consultez tous les membres, mais puisque vous le désirez je me chargerai volontiers d’en avertir les membres qui ne sont pas déjà informés, en les priant de vous faire savoir leurs objections éventuelles avant la fin de ce mois, de sorte

que vous pourrez écrire à M. Waldschmidt le plus tôt possible. Il va de soi que je suis tout à fait d'accord avec votre formule."

Schacht har også en kommentar til det postyr, som tilsyneladende var blevet sat i værk af Paul Kahle og skriver i samme brev til Pedersen:

"Je crois qu'on peut négliger les agissement de Kahle, qui n'est qu'un *fuduli*, [understreget i originalen] et que sa méthode d'atteindre ses but par voie diplomatique, est tout à fait inadmissible. Du reste, votre réponse au Ministère d'Allemagne à Londres a disposé de tout cela de la façon la plus polie et la plus satisfaisante."

I endnu et brev til Schacht, der kun foreligger i håndskreven kladde dateret 16.12.55, forklarer Pedersen, at "As to Kahle I am sorry to say that you are right. I was really shocked when I understood from what I was told in Mainz that he was behind the 'Muslim Uproar' against the Encyclopaedia".

Den omhu Johannes Pedersen lægger for dagen for at sikre, at alle kender baggrunden for opfordringen til Rudi Paret om at træde ind, er tydeligvis en kende for omfattende for Schacht, der dog lover, at han vil lade resten af kredsen få besked om, at Paret bliver nyt medlem af komitéen. Derimod er Schacht meget tilfreds med den måde, Pedersen har håndteret den tyske ambassadørs forsøg på at bane vejen for en anden tysk deltagelse i *Comité de Direction* end den, medlemskredsen selv havde bestemt sig for efter forhandling med professor Littmann. DMGs forsøg på som repræsentant for tysk orientalistik at bestemme, hvem der skulle deltage i *Comité de Direction* blev på den måde omgået, og selskabets bestræbelser på at sikre tysk repræsentation i den egentlige redaktionskomité blev ligeledes undgået. Det synes af Pedersens referat af sine samtaler med repræsentanter for DMG (Scheel og Roemer) at fremgå, at DMGs ledelse havde taget til efterretning, at det i sagens natur måtte være den eksisterende *Comité de Direction*, der skulle udpege et nyt tysk medlem jf. formuleringen "Natürlich soll durch diese Namensnennungen die Wahl, die ja Aufgabe der bisherigen Mitglieder des Komitees ist, nicht präjudiziert werden". Der var således tilsyneladende etableret en form for gensidig forståelse mellem DMG og *Comité de Direction* i Waldschmidts brev til Pedersen, hvor han principielt anerkender, at det er kredsen i *Comité de Direction*, hvor DMG tilsluttede sig valget af Rudi Paret som nyt medlem uden i forhandlingerne med Pedersen at opretholde et principielt ønske om tysk deltagelse i den egentlige redaktionskomité.

Denne gensidige forståelse blev imidlertid først tilvejebragt efter mødet i København 26. og 27. september 1955. Andre havde tilsyneladen-

de ikke til hensigt at lade sig nøje med en dialog med *Comité de Direction* om øget tysk deltagelse i det redaktionelle arbejde med den nye udgave af EI, og meget taler for, at Kahle og muligvis andre i begyndelsen af august 1955 rettede henvendelse til muslimske kredse i Pakistan for at få dem til at rundsende en opfordring til at gøre indsigelse mod redaktionen af EI.

Muslimsk kritik af nyudgaven af EI

Brilli Leiden havde gennem sommeren 1955 modtaget en pamflet med titlen *No Muslim Participation???* og et antal breve fra personer i Pakistan, Indien og Iran, der udtrykte utilfredshed med EIs redaktionelle linje, og som vi siden skal se, indløb der også protester fra Egypten, så det synes som om flere kredse i den muslimske verden så med kritiske øjne på de bestræbelser, europæiske orientaler gjorde sig for at udarbejde en ny udgave af EI.¹⁹ I et brev fra Professor N.W. Posthumus til Pedersen dateret 8. september 1955 skriver han:

“Ich empfang schon mehr als 20 Briefe aus Pakistan u.s.w. worin Beschwerden geäußert werden gegen die heute Zusammenstellung der Redaktion der Enzyklopädie. Da ich als Verleger keinen Einfluss auf die Redaktion habe, weder haben will, habe ich den Absendern mitgeteilt dass sie sich besser an Ihre Adresse in Kopenhagen wenden könnten, als Vorsitzender der Konferenz, falls ihre Briefe die Redaktion erreichen sollten.

Über einige Tage werde ich Ihnen zu Ihrer Orientierung die von mir erhaltenen Briefe schicken.”

Få dage tidligere havde Professor Berg, der som omtalt ovenfor var trådt til som midlertidig substitut for afdøde Professor Kramers i Leiden i et brev dateret 2. september 1955 bedt Pedersen sikre, at to spørgsmål blev diskuteret på det møde i *Comité de Direction*, der var berammet til afholdelse i København senere på måneden: På den ene side skulle det diskuteres, hvorledes den tyske deltagelse i arbejdet skulle organiseres, og på den anden side måtte komitéen forholde sig til den kritik muslimske

¹⁹ Se også Robert Irwin: *Af begær efter viden. Orientalisterne og deres fjender*, 2007, kap. 10 for den kritik muslimske intellektuelle senere skulle gøre gældende i forhold til EI; Aaron W. Hughes: *Situating Islam. The Past and Future of an Academic Discipline*, London 2007; Edmund Burke & David Prochaska: *Genealogies of Orientalism, History, Theory, Politics*, Lincoln 2008 og Carl W. Ernst & Richard C. Martin (eds.): *Rethinking Islamic Studies, from Orientalism to Cosmopolitanism*, Columbia 2010.

grupper i Pakistan, Indien og Iran i sensommeren 1955 havde rettet mod den nye udgave af EI.

I Pedersens papirer på KB findes imidlertid kun 6 protestbreve samt en afskrift af pamfletten *No Muslim Participation???* Den er efter mødet blevet rundsendt til medlemmer af *Comité de Direction* med referatet fra selve mødet samt den tekst mødet i København formulerede som svar på den muslimske pamflet. Protestskrivelsen giver indledningsvis en kort redegørelse for udgivelsen af den første udgave af EI, det anføres hvem der forestod det redaktionelle arbejde for hvert enkelt bind og det forklares, at fire tyske forskere “were the secretaries of the executive board of editors for all five volumes. They contributed a considerable and important share to the success of the compilation and publication of the Encyclopaedia of Islam.” Protestskrivelsen fortsætter:

“After the war the International Committee of the Encyclopaedia of Islam, consisting of Gibb/England, Levi-Provencal/France, Garcia Comez/Spain, Gabrieli/Italy, Littmann/Germany, Schacht/Holland, Pedersen/Denmark, and Nyberg/Schweden, decided to publish a new edition, this time, however, in English and French only. Due to strong anti-German tendency on the part of some influential members of this committee the publication of the German edition was refused.

This refusal was deeply regretted by leading Muslim orientalisists such as Dr. Hamidullah, now in Paris, Dr. Zeki Validi Togan/Istanbul, and others.

The present executive committee for the new edition of the Encyclopaedia of Islam has the following members: Sir Hamilton Gibb/England, Chairman, Levi-Provencal/France, Schacht/Holland, and Stern, Israel.

This means that among those, in whose hands rests the supervision of the second edition, there is no Muslim orientalist, although suitable Muslim scholars are easily available. Two Jews, namely Levi-Provencal and Stern occupy an important key position in the committee, the more so as Stern has been appointed the representative and secretary of the chairman. No German scholar is in the executive, although German orientalisists have contributed a major share to the study of Islam and to the first edition of the Encyclopaedia.

This composition of the Executive Committee has already aroused a strong protest from a number of leading Muslim scholars. Zeki Validi Togan in a letter to Sir Hamilton Gibb pointed out that: ‘Muslim scholars under the present circumstances feel it just natural for them to be thoughtful about the future effects of the Encyclopaedia of Islam which is supervised by Jews on Muslim intellectuals, because a state of Israel

has been founded right beside them. This is both a nationalistic state and the representative of world Jewry. As such it is ceaseless in its efforts to penetrate everywhere [fejlskrevet for everywhere]. Among other fields a strong effort and desire to monopolize oriental studies and to influence world opinion through scholarly channels can be discerned. The Arabs feel it their duty to be on guard against this.'

Even in Turkey it has been observed that Jewish orientalist under their status as Americans and Englishmen do their best to further the interest of Israel, and they, sometimes, establish contacts with left-wing circles. The situation in Iran is said to be similar.

Bearing in mind that the *Encyclopaedia of Islam* was and will be the most important and prominent source from which research scholars as well as the broad public all over the world will draw their information about the various aspects of Islam, it is the most imperative duty of the whole Muslim world to keep an extremely watchful and suspicious eye on the work of those persons who are entrusted with this publication.

It is proposed here that Muslim governments, Muslim institutions, and Muslim individuals from all over the world of Islam may strongly protest the appointment of two Jews in leading positions of the Executive Committee of the *Encyclopaedia*.

The Muslim world should demand that:

- a) At least one or two Muslim scholars of repute should be made members of the international committee as well as of the executive committee of the *Encyclopaedia of Islam*.
- b) The amount of Jewish influence must be decreased if not at all abolished.
- c) The new edition of the *Encyclopaedia of Islam* should appear in its original form, i.e. in English, French *and German* [fremhævet i original].
- d) German Scholars should be given their due place in the Board of Editors in recognition of their great services rendered to the study of Islam.

Since the next meeting of the International Committee of the *Encyclopaedia of Islam* is scheduled to take place in Copenhagen on September 16th, 1955, urgent action is required. All letters of protest should reach the following address before September 12th: Professor N.W. Posthumus, E.I. Brill's Bookhandel, Leyden/Holland.

Dr. Posthumus is the representative of the publishers. Thus it is suggested that letters of protest should be addressed to him, who can place them before the International Committee at the occasion of its meeting.

We trust that our Muslim brothers all over the world will realize the importance and urgency of the matter thus laid before them and will consider it their duty to take strong action as proposed.”

Protestskrivelsen er underskrevet af Mohammad Aman Hobohm, Imam German Muslim Community i Karachi. Det fremgår ikke hvornår skrivelsen oprindeligt er udfærdiget, men den må være formuleret senest i midten af august 1955 for at kunne rundsendes til personer, institutioner og organisationer i den muslimske verden, der indtrængende opfordres til at ytre deres kritik og lade den komme redaktionen af EI for øre.

Mohammad Aman Hobohm var en tysk statsborger, der i 1939 konverterede til islam.²⁰ Han blev født den 22. oktober 1926, hed oprindeligt Herbert Hobohm og fungerede fra 1949 til 1953 som imam ved en moské i Berlin. Han rejste i 1954 til Pakistan for at studere islam hvor han også virkede som imam for en tysk-muslimsk gruppe i Karachi, som vi kan se af protestskrivelsen. Han blev efterfølgende tilknyttet den tyske udenrigstjeneste.

Professor Berg gjorde i et brev til Pedersen dateret 2. september 1955 gældende, at han og Posthumus mente at kunne udpege Paul Kahle i Oxford som “auctor intellectualis” af det brev DMG gennem Roemer havde sendt til Gibb om dels en polyglot-udgave af den nye EI og dels større tysk formel deltagelse i redaktionsarbejdet. Berg begrundede ikke denne antagelse, men Pedersen erfarede selv under sine samtaler med Scheel og Roemer i Mainz, at Kahle havde været engageret i de bestræbelser, der førte til pamfletten *No Muslim Participation???*. Paul Kahles søn John Hans Kahle var fra 1952 til 1957 stationeret ved den vesttyske diplomatiske repræsentation i Karachi²¹ og bistod sin far, da han i Januar–Februar 1956 på pakistansk invitation gennemførte et besøg i landet.²²

²⁰ <<http://www.zentralrat.de/ZMD-Lebenläufe>> besøgt 4.5.2011. ZDM står for *Zentralrat der Muslime in Deutschland*.

²¹ Jf. Sigrid Kahles hjemmeside <<http://www.Kahle.se>>. Sigrid Kahle var gift med John Hans Kahle og var datter af H.S. Nyberg, der sad som repræsentant for *Det Svenske Akademi i Comité de Direction*.

²² Jf. Paul Kahle: *A Journey to Pakistan, India and the Near East January/February 1956*, en maskinskrevet redigeret rapport der findes i *Deutsches Exilarchiv 1933–1945*, *Deutsche Nationalbibliothek* i Frankfurt am Main. Jeg har venligst fået tilsendt en fotokopi af denne rapport. Der skal tilladelse fra familien for at citere fra rapporten, men en sådan anmodning fra *Deutsche Nationalbibliothek* er ikke blevet besvaret. Sandsynligheden for, at Kahle skulle have informeret Mohammad Aman Hobohm om DMGs bestræbelser på

Hvorom alt er fremgår det af pamfletten, at den nok problematiserer muslimernes fravær i det redaktionelle arbejde med EI, men ret beset fylder omtalen af fraværet af tysk orientalistik i arbejdet en nok så stor rolle, og det var netop de synspunkter Kahle havde forelagt den tyske ambassadør i London. Pamfletten gør også et stort nummer ud af den postulerede jødiske tilstedeværelse i redaktionen, og det fastholdes principielt som et problem. Kahle var som nævnt kendt for sin stærke kritik af nazismen, så intet tyder på, at han skulle være ophavsmand til denne del af pamfletten.

De breve fra kritiske muslimer, der forefindes i Pedersens efterladte papirer, er tydeligvis inspireret af protestskrivelsen underskrevet af Mohammad Aman Hobohm og er konkrete eksempler på, at pamflettens opfordring til at fremsende protester forud for det berammede møde i København blev efterkommet. I et håndskrevet brev dateret 24. august 1955 fra en person, hvis navn ikke kan læses og er afsendt fra Salzevar i Iran, skriver afsenderen:

“As I gather, unfortunately on the present Executive Committee are two Jewish members. We Muslims under the present circumstances feel very uncomfortable about the future effects of the *Encyclopaedia of Islam* which is supervised by Jews on Muslims, because a state of Israel has been founded right beside them. This new state is both a Nationalistic state and the representative of World Jewry. As such it tries to penetrate everywhere. Among other fields they desire to monopolize oriental studies and to influence world opinion.”²³

As the World Jewry has dealt very unjustly regarding our Arab Brethern and whenever the Jews try to show interest in any Muslim affair, we suspect them, therefore. I protest about the two Jewish members on the Executive Committee.”

Brevskriveren lufter i sin henvendelse først og fremmest sin kritik af den postulerede jødiske tilstedeværelse i den redaktion, der skal forestå nyudgivelsen af EI.

En Syed M.S. Zaidi, der er principal for Government College i Mi-anwali i Punjab, skriver i et maskinskrevet brev dateret den 25. august 1955 som følger:

at sikre tysk deltagelse i det egentlige redaktionelle arbejde synes nærliggende, men kan ikke dokumenteres af Kahles rapport.

²³ Jeg citerer fra brevene som brevskriverne har anført.

“I learn that the present executive committee for the new edition of the Encyclopaedia of Islam consists of the following members: 1. Sir Hamilton Gibb, 2. Levy Provencale, 3. Schacht, 4. Stern.

Two of the above members namely Levy Provencale and Stern are Jews by faith. In view of the fact that since time immemorial there exists an almost unbridgeable gulf of religious and ideological differences between the Muslim nation and the Jew community, it is not very commendable to entrust the fate of the interpretation of Islam in the hands of the Jews. This cleavage of convictions and clash of ideologies has, of late, been further intensified by the creation of the state of Israel in the midst of the Muslim countries and in the very heart of their homeland.

I feel that at least there should be one Muslim orientalist of repute on the executive committee of the Encyclopaedia of Islam whose presence there will provide the much needed antidote to the adverse views and prejudicial vagaries which the Jews have for the Muslims. I am, therefore, to raise a word of protest on behalf of my institution on the exclusion of a Muslim Orientalist from the said committee.

It will be appreciated if the German edition of the Encyclopaedia of Islam is also brought out to help propagate and publicise the authentic views about Islam.

I will feel obliged if you kindly give due weight to this protest and place it before the International Committee of the Encyclopaedia of Islam when it is scheduled to take place in Copenhagen on September 16th, 1955. I would be further obliged if you drop a word to me in this context.”

Denne brevskriver mener således at kende personerne i den redaktionelle komité og angiver dem med navns nævnelse ganske som tilfældet var i protestskrivelsen. Det er som sagt ikke korrekt. Stern var ikke medlem af redaktionskomiteen og fungerede kun som sekretær. Bemærk også, at kritikeren ikke nødvendigvis ønsker de to personer med jødisk baggrund fjernet men alene fastholder, at en muslimsk orientalist ville kunne balancere den pro-jødiske tendens, han postulerer er tilstede i den siddende redaktion.

Samme dag som Syed M.S. Zaidi skrev sit brev (25.8.1955) afsendte Khawaja Kamaluddin fra Nazimabad i Karachi et maskinskrevet brev med følgende indhold:

“I am given to understand that the next meeting of the International Committee of the ‘Encyclopaedia of Islam’ is scheduled to take place in Copenhagen on September 16, 1955.

It is regrettable to note that among those in whose hands rests the supervision of the Second Edition of the said ENCYCLOPAEDIA [fremhævet i originalen] there is no Muslim orientalist although, now-a-days, suitable Muslim scholars are easily available. Moreover, the German orientalist have contributed a major share to the study of Islam and to the First Edition of the said ENCYCLOPAEDIA but on the contrary no German scholar is included in the Committee.

I, therefore, submit the following points and trust that in the light of the foregoing you will be kind enough to place the same before the International Committee on the occasion of its forthcoming meeting for consideration and will advise the undersigned of the result, at your convenience.

- At least two Muslim scholars of repute should be made members of the International Committee as well as of the Executive Committee of the 'ENCYCLOPAEDIA OF ISLAM'.
- The amount of Jewish influence must be decreased if not at all abolished.
- The new edition of the Encyclopaedia of Islam should appear in its original form, i.e. in English, French and German.
- German scholars should be given their due place in the Board of Editors in recognition of their great services rendered to the study of Islam."

Kamaluddin fremsætter således også konkrete forslag og fremhæver nødvendigheden af muslimsk tilstedeværelse i arbejdet, ligesom han finder, at den nye udgave bør udkomme på både engelsk, fransk og tysk. I forlængelse heraf anføres det ønskelige i tysk deltagelse i det redaktionelle arbejde – et synspunkt han begrundet med henvisning til den betydelige indsats tysk forskning har haft i studiet af islam.

Maulvi Zafar Hasan fra Khan Bahadur, der titulerer sig Ex-Director of Archaeology i Un-partitioned India²⁴ skriver i et maskinskrevet brev dateret 27. august, 1955:

"I am happy that you are publishing the second edition of 'The Encyclopaedia of Islam'. Though not free from defects and errors, it has

²⁴ Brevskriverens henvisning til Un-partitioned India tolker jeg som udtryk for, at han fungerede som Director of Archeology før Indien i 1947 blev delt i to nye stater. Der var blandt Indiens mange muslimer meget delte meninger om det ønskelige i at arbejde for etableringen af en muslimsk stat, og eksempelvis Abu Ala al-Mawdudi var i begyndelse imod en deling af Indien, et synspunkt han senere ændrede jf. Sayyed Vali Reza Nasrs artikkel om Mawdudi i *Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World*, ed. John L. Esposito, bd. III, 1995.

served a useful purpose. We understand that the new Executive Committee is dominated by the Jews and has no Muslim scholar on it. I need not point out that the book will not command much respect in Muslim countries, unless an effort is made to rectify its errors and defects. This would not be possible unless the Executive Committee has the benefit of the advice and cooperation of a Muslim orientalist of International status. In the interest of the growth of knowledge, I appeal to you in the strongest possible words to shake off narrow mindedness and take into confidence the scholars of the Muslim world. Yours is an excellent project and I am sure that you will not spoil it by ignoring the East.”

Også denne brevskriver begrundet sin protest på det forhold, at der ingen muslimer er at finde i redaktionen, der tværtimod hævdes at være domineret af jøder. Det skal efter hans opfattelse ændres, hvis den nye udgave skal indfri sine målsætninger.

Dr. S. Moinul Haq, der er Director of Research i Pakistan Historical Society (der dengang havde Fazlur Rahman som præsident) skriver i et maskinskrevet brev fra Karachi ligeledes dateret 27. august 1955:

“Dear Sir,

Let me congratulate you on your decision to reprint the English and French versions of *‘The Encyclopaedia of Islam’*. In spite of its defects it has been serving a very useful purpose and is today a popular book of reference with the students of Islamic history and culture. To reprint a book of such magnitude and importance without making any attempt to remove its defects would not be a wise step. Great changes have taken place since the time when the first edition was published. Before the War the people in the East were not so sensitive as they are today in regard to matters concerning their history and culture. Politically too most of them were dominated by the imperialistic powers of the West. In most of the countries public opinion did not exist at all and where it existed it was either disorganized or controlled by foreign agencies. This was why the reactions of Muslim scholars in regard to the drawbacks of the book were not publicised.

The scholars of the East were under the impression that the second edition of *‘The Encyclopaedia of Islam’* would be an improvement; but the composition of the Executive is so disappointing that it would be idle to hope for an improvement unless you take a drastic step. You have ignored the East and this will hardly help you in raising the status of your book. It is difficult to believe that you hold the view that there is no Muslim orientalist capable of serving on the Executive Committee, and therefore the only possible explanation of this omission seems to

be the idea of keeping it a purely 'West' affair. If this is true (I hope it is not) then we have nothing to say; but if you are anxious to make the new edition an improvement, then the only remedy is to associate at least two Muslim orientalists in the editorial work.

There is one more point which strikes us here. It is a matter of common knowledge that among the western peoples the Germans have been foremost in the field of Islamic studies: the contribution of German scholars is far greater than that of any other group in the West. Under the circumstances it would have been more advisable to have preferred a German to a French edition. Equally glaring is the absence of a German scholar on the Executive Committee. On the face of it the omission is inexplicable.

In view of the facts referred to above it is requested that:

- a) Two Muslim orientalists and one German orientalist should be taken on the Executive Committee
- b) One Muslim orientalist from each of the following regions be taken on the International Committee (i) Pakistan, (ii) Turkey, (iii) Egypt, (iv) Iran, (v) the remaining countries of the Middle East.
- c) German edition should also be reprinted, and if two editions only are to be issued, German should be preferred to the French edition."

Henvendelsen fra *Pakistan Historical Society* udtrykker således principiel tilfredshed med beslutningen om at forestå en ny udgave af EI, men fastholder som flere af de andre, at en nyudgave bedst indfrier sit forehavende, hvis lærde fra den muslimske verden inddrages i arbejdet i almindelighed og i det redaktionelle arbejde i særdeleshed. Igen fremhæves det, at der bør være tysk deltagelse i redaktionen, hvorimod der ikke i denne henvendelse ytres kritiske bemærkninger om personer med jødisk baggrund.

Endeligt er der et brev fra en person i Karachi på vegne af *Haji Anisur Rahman Memorial Society* dateret 19. september 1955 stilet direkte til Pedersens adresse, der var blevet givet gruppen i Karachi af professor Posthumus. Den centrale del af brevet lyder som følger:

"The publication of *Encyclopaedia*, as book of reference and biographical interest for Muslims of the world, is a great work which you have taken up. As the majority of the opinion which is to be clearly felt in Muslim countries, including Pakistan, requires nomination of Muslim scholars in the panel of your Committee, we suggest to you in your greater interest to co-opt the membership accordingly.

For your facility we give below the names of two well-known Muslim scholars who shall be glad to assist you and might partake in your valuable contributions to the study of Islam and preparation of the Encyclopaedia.

Mr. Muhammad Asad, Green House Hotel, Bhamdoun, Lebanon.

Dr. Md. Hamidullah, Ph.D. 4. rue du Tournon, Paris XII.

Awaiting your good news, we look forward to hear your kind suggestions, and remain.”

Brevskriveren er principielt tilfreds med, at der forestås en ny udgave af EI, men fastholder som de øvrige det nødvendige i, at muslimske lærde inddrages direkte i det redaktionelle arbejde, og giver to konkrete forslag til, hvem der kunne komme på tale.

Men kritikken af EI kom ikke kun fra muslimer i Pakistan, Indien og Iran. Pedersen har på en håndskreven kladde dateret 26.9.1955 anført følgende:

“Kopi sendt underhaanden 4.10 til Fuldmægtig Colding, Udenrigsministeriet, til Underretning. Fuldmægtig C havde telefoneret til mig, og bedt om Orientering i Anledning af, at Udenrigsministeriet havde modtaget en Protest fra Islamic Congress i Ægypten mod at Danmark viste Gæstfrihed mod Komiteen, hvis foretagende var en Krænkelser af Islam.”

Der var derfor tydeligvis kredse rundt om i den muslimske verden, der havde kritiske holdninger til den måde, den samtidige europæiske orientalistik arbejdede og som nøje fulgte udviklingen.

Svaret på protestskrivelsen

Pedersens efterladte papirer giver ikke mulighed for en nærmere undersøgelse af, hvorledes protestskrivelsens argumenter blev vurderet af de enkelte medlemmer, men sagen er naturligvis blevet drøftet som det fremgår af beslutningsreferatet fra mødet der kort anfører:

“Le Comité prend connaissance d’un tract circulant au Pakistan sous le titre de ‘No Muslim Participation???’ (document A joint). Après discussion, une motion est adoptée à l’unanimité des membres présents (document B joint)”.

Pedersen havde forud for drøftelserne personligt udarbejdet et forslag til et svar, der foreligger i en håndskrevet kladde og i en redigeret maskinskreven version. Det håndskrevne forlæg er dateret 26.9.55. Det blev imidlertid “Taget tilbage for Leví-Provencals modificerede Forslag”, som Pedersen har anført. Hans forslag havde følgende ordlyd:

“It is with surprise and regret that the Committee of Direction of the Encyclopaedia of Islam has received a number of letters protesting against the composition of the Committee of Redaction and the Committee of Direction of the Encyclopaedia.

The members of the Committees are representatives of European and American Academies and other Institutions deeply interested in the study of Islam, and they are conscious of their responsibility towards these scientific Institutions.

It is deplorable that political events have raised illfeelings between Jewish and Muslim communities, but earnest scientific work cannot be influenced by such feelings, and an influence of this kind is excluded from the redaction of the Encyclopaedia.

By practical reasons it has been impossible to undertake a new German edition of the Encyclopaedia. The importance of German contribution to the study of Islam is evident to every scholar on that field. As a matter of course German scholars are among the collaborators of the Encyclopaedia, and a German colleague is a member of the Committee of Direction.

The Committee is also glad to have the cooperation of Oriental scholars who contribute to the articles of this European Encyclopaedia, and a circle of Oriental scholars have declared their willingness to assist the redaction as associated members. For this assistance the Committee is grateful.

The Committee trusts that the new edition of the Encyclopaedia will be carried out on the same level as the first edition.”

Pedersens udkast er interessant af flere grunde. Han er principielt imod at et fælles europæisk initiativ med en af deltagende lærde selskaber vedtaget struktur skal lade sig diktere til at optage medlemmer fra den muslimske verden. Pedersen opfatter tydeligvis EI som et europæisk projekt, der meget gerne inddrager andre i arbejdet, således som det blev besluttet allerede i 1951 ved at udpege en række associerede lærde til projektet fra den muslimske verden. På samme måde fremhæver han, at *Comité de Direction* er særdeles tilfreds med de bidrag en kreds af orientalske lærde har bidraget med. På samme måde fremhæver han indirekte, at det for ham er ligegyldigt, hvilken etnisk eller religiøs baggrund den enkelte bidragsyder har så længe de videnskabelige krav til de enkelte artikler opfyldes jf. formuleringen “earnest scientific work cannot be influenced by such feelings, and an influence of this kind is excluded from the redaction of the Encyclopaedia”. Han er derfor ikke villig til at imødekomme kritikken, som han finder forkert og uberettiget.

Han har intet mod muslimsk deltagelse i arbejdet med EI, men fastholder, at artiklernes videnskabelige lødighed er afgørende. Det og kun det tæller.

Den tekst mødet vedtog at rundsende til de personer, institutioner og organisationer der havde rettet henvendelse i løbet af sommeren 1955 fik følgende ordlyd:

“A plenary meeting of the Comité de Direction of the Encyclopaedia of Islam took place on 27th September, 1955, at Copenhagen.

A tract circulating in Pakistan called ‘No Muslim Participation???’’, under the signature of Mohammad Aman Hobohm, Imam German Muslim Community, Karachi, was brought to its notice, and the following resolution was passed unanimously without abstentions:

The new edition of the Encyclopaedia of Islam is an international scholarly enterprise under the patronage of the International Union of Academies, and orientalists of recognized competence have been invited to contribute to it on a basis of complete fraternal equality; these orientalists may, of course, be oriental Muslims. It is, moreover, with this in mind that the Comité de Direction of the Encyclopaedia has co-opted a number of Associate Members representing the principal oriental countries, vis Messrs. Adnan Adivar (Turkey), A.A.A. Fyze (India), H.H. Abdul Wahab (Tunesia), Hasan Taghizade (Iran), Husain Djajadiningrat (Indonesia), Ibrahim Madkour (Egypt), Khalil Mardam Bey (Syria), Muhammad Shafi (Pakistan), Naji al-Asil (Iraq), E. Tyan (Lebanon). A number of articles which Oriental scholars have been invited to contribute, have already appeared or will appear in (the) future.

For these reasons, the Comité de Direction rejects as unfounded the allegations contained in the tract in question, just as it rejects as entirely inadmissible on the scholarly plan, the only one which enters into consideration, certain tendentious observations in the same tract on the racial or religious origins attributed to certain of its members or contributors.

Accordingly, it commissions its member Professor Posthumus, to whom it was suggested in the tract in question that personal protests instigated by it should be sent, to confine himself in reply to each of these protests to sending a copy of the text of this resolution.”

Det kollektive svar afviser således også den fremførte kritik om manglende muslimsk deltagelse i arbejdet med udgivelsen af en ny udgave af EI. Muslimske lærde er inddraget i arbejdet og har formelt været det siden 1951, hvor der blev udpeget 10 førende muslimske forskere som

associerede medlemmer. Det kollektive svar vender sig også mod den i pamfletten postulerede jødiske indflydelse i arbejdet. Den er ubegrundet og afvises ved henvisning til, at udgivelsen af den nye EI hviler på videnskabelige principper hævet over eventuelle religiøse eller etniske tilhørsforhold.

Svaret til de navngivne personer og institutioner, der havde protesteret forud for mødet i København i september 1955 blev sendt til alle, der havde indgivet protest mod arbejdet med at udgive en ny udgave af EI og synes at have kølet sindene. Vi kan se, at der også de kommende år var tætte forbindelser mellem den aktive kreds af europæiske orientaler på den ene side og kolleger i den muslimske verden på den anden. Arbejdet kunne derfor fortsætte i det roligt gænge, der havde præget arbejdet før mødet i København i september 1955.

Konklusion

Der kan i sommeren 1955 dokumenteres en principiel muslimsk indsigt mod det initiativ europæiske orientaler havde taget i 1949 om en ny revideret udgave af EI, og de røster der gjorde sig gældende fastholdt nødvendigheden af at muslimer blev inddraget i arbejdet. Ved nærmere analyse viser det sig imidlertid, at initiativet til kritikken snarere var en utilfredshed hos enkelte tyske orientaler. De brugte deres diplomatiske forbindelser til at rundsende en protestskrivelse med opfordring til andre muslimer om at formulere en kritik mod redaktionen af den nye udgave af EI. Derfor bruger *No Muslim Participation*?? meget plads på at kritisere den manglende tyske deltagelse i arbejdet med nyudgivelsen. De individuelle muslimer, der tog sig til at rette henvendelse til *Comité de Direction* er sammenlignet med dette langt mere optaget af, at der ikke er muslimer involveret i arbejdet ligesom flere af dem ytrer bekymring ved den jødiske tilstedeværelse i redaktionen. Pedersen selv og komiteens kollektive svar fastholder for deres vedkommende, at videnskab er videnskab og afviser, at etniske og religiøse tilhørsforhold kunne ændre ved dette. Kredsen bag EI var derfor i første omgang i stand til at afvise kritikken. Men det fravær af muslimsk repræsentation, flere af de muslimske henvendelser hæfter sig ved som det for dem afgørende, skulle dukke op til overfladen igen et par årtier senere – og da blev den ikke mobiliseret som resultat af interne europæiske diskussioner om national deltagelse i det redaktionelle arbejde, men af en generel diskussion om retten til at præsentere islam og muslimer.

SUMMARY

JØRGEN BÆK SIMONSEN: *Johannes Pedersen, Encyclopaedia of Islam and the Muslim World.*

The manuscript collection at the Royal Library consists of a very large collection of papers by the Danish Orientalist Johannes Pedersen (1883–1977). Pedersen's works were of great importance to the study of Islam and Muslim culture and, in 1949, he was therefore appointed by the Royal Danish Academy of Sciences and Letters to represent Danish Orientalist research in a joint European initiative to publish a new edition of the *Encyclopaedia of Islam*, which had first been published between 1910 and 1934, with a supplementary volume in German, English and French in 1930.

Pedersen was the host of an editorial meeting held in Copenhagen in September, 1955. Pedersen's papers illustrate how the group of European Orientalists at the meeting was required to deal with criticism from Muslim groups. In the summer of 1955, a small pamphlet was published in Pakistan with the title *No Muslim Participation???* that criticised the manner in which the editorial board behind the new publication of the *Encyclopaedia of Islam* was established. The pamphlet was followed up by protests directed against the editorial board that, at its meeting in Copenhagen, was obliged to address the issue.

Pedersen's papers also show that individual German Orientalists felt left out of the joint European initiative to prepare a new edition of the *Encyclopaedia of Islam*, and it is concluded that letters sent to Pedersen are evidence of the fact that it was German Orientalists who mobilised groups in Pakistan to criticise the composition of the editorial board.